

УДК 658.14:321.14

Пронько Л.М.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри адміністративного менеджменту
та альтернативних джерел енергії
Вінницького національного аграрного університету***Колесник Т.В.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри адміністративного менеджменту
та альтернативних джерел енергії
Вінницького національного аграрного університету*

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА КАПІТАЛІЗАЦІЮ ПІДПРИЄМСТВ

IMPACT OF INTEGRATION PROCESSES ON CAPITALIZATION OF COMPANIES

АНОТАЦІЯ

Проведено дослідження щодо розвитку інтеграційних зв'язків за різними рівнями інтегрованості та впливу на систему виробництва. Зазначено напрями розвитку інтеграції, її переваги та недоліки. Визначено взаємозв'язок інтеграційних процесів з диверсифікацією виробництва. Обумовлено ступінь впливу інтеграційних процесів та створених інтегрованих компаній на рівень капіталізації кожного із їх членів.

Ключові слова: інтеграція, інтегровані компанії, інтеграційні процеси, вертикальна інтеграція, диверсифікація, капіталізація, ринкова капіталізація, фінансові результати.

АННОТАЦИЯ

Проведено исследование относительно развития интеграционных процессов за разными уровнями интегрированности и влияния на систему производства. Отмечены направления развития интеграции, ее преимущества, и недостатки. Определено взаимосвязь интеграционных процессов с диверсификацией производства. Обусловлено степень влияния интеграционных процессов и созданных интегрированных компаний на уровень капитализации каждого из их членов.

Ключевые слова: интеграция, интегрированные компании, интеграционные процессы, вертикальная интеграция, диверсификация, капитализация, рыночная капитализация, финансовые результаты.

ANNOTATION:

Research is conducted in relation to development of integration connections on the different levels of integration and influence on the system of production. Directions of development of integration, its advantages and failings are marked. Intercommunication of integration processes with diversification of production is determined. The degree of influence of integration processes and created integrated companies on the level of capitalization of each of their members is conditioned.

Keywords: integration, integrated companies, integration processes, vertical integration, diversification, capitalization, market capitalization, financial results.

Постановка проблеми. Інтеграція виробництва агропромислової продукції є одним із важелів впливу на розвиток продуктивних сил та сприяє підвищенню ефективності аграрного сектору економіки. Основою розвитку інтеграції в сучасних умовах господарювання є об'єктивна закономірність поєднання постачання та виробництва, необхідність якої зумовлена розвитком продуктивних сил, прискоренням науково-технічного прогресу, роз-

ширенням взаємозв'язків ринкових суб'єктів з іншими сферами економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами фундаментальних досліджень проблем розвитку інтеграційних процесів підприємств займалися чимало провідних українських та зарубіжних вчених, зокрема: Ж. Тіроль, О. Вільямсон, Ф. Шерер, Д. Роса, С. Авдашева, В. Дементьєва, М. Вороновицький, І. Акімова, А. Козаченко, М. Чумаченко, Ю. Нестерчук, В. Россоха та ін.

Метою статті є дослідження впливу інтеграційних процесів на результати господарювання та ринкову капіталізацію підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток інтеграційних зв'язків визначається різними рівнями інтегрованості та впливу на систему агропромислового виробництва. Перший рівень є найпростішим та суттєво не змінює виробничий напрям господарства, другий – підприємство може здійснювати виробництво за кількома видами продукції та часткову переробку, третій – забезпечує замкнений цикл виробництва, переробку та реалізацію кінцевого продукту, а також здійснює обслуговування, інформаційно-наукове забезпечення виробництва та сприяє підвищенню рівня капіталізації підприємства. Сьогодні в Україні інтеграційні процеси відбуваються шляхом злиття чи поглинання малих і середніх підприємств, використовуючи третій або другий рівні інтеграції. Отже, виробництво стає завершеним, управлінську діяльність всією структурою здійснюють менеджери об'єднання (компанії), кожне підприємство, яке є членом об'єднання, централізовано отримує кошти на здійснення господарської діяльності.

Будь-які процеси інтеграції сприяють концентрації ресурсів, забезпечують стабільні відносини між виробниками й переробниками сільськогосподарської продукції, створюють умови для підвищення ефективності роботи компанії [2]. Постійний розвиток інтеграційних про-

цесів зумовлює виникнення бізнес-альянів, розширення концентрації та внутрішньої диверсифікації виробництва, зростання капіталізації, ринкової вартості й інвестиційної привабливості, що, безумовно, є пріоритетом в організації виробничої та економічної діяльності підприємств.

В аграрному секторі економіки інтеграційні процеси запроваджують через низький рівень прибутковості, ефективності виробництва та через неконкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Інтеграція передбачає створення спільного капіталу, який ще називають інтегрованим. Такий капітал дозволяє впроваджувати у виробничий процес нові технології, посилює фінансові можливості, сприяє зниженню витрат на розробку і впровадження новітніх технологій та досягнень НТП та рівень капіталізації підприємства.

Крім цього, за рахунок об'єднання суб'єктів малого бізнесу у структури підсилюються фінансові, технологічні і маркетингові можливості кожного учасника завдяки використанню спільних ресурсів, при цьому збільшується сукупний вплив на зовнішнє середовище та зменшуються витрати ринкової взаємодії.

Поряд із зазначеними перевагами створення інтеграційних структур невивченим залишається питання щодо захисту інтересів підприємств, які є їх членами. Особливо актуальним воно є при створенні великих вертикально інтегрованих компаній. Адже вертикально інтеграцію можна вивчати з позиції виробничого й організаційного об'єднання; злиття і поглинання господарських структур; кооперації; взаємодії підприємств, пов'язаних загальною участю у виробництві, переробці та продажу кінцевої продукції.

Економічна наука розрізняє такі напрями розвитку теорії вертикальної інтеграції:

- неокласична теорія – визначає синергетичний ефект і створює бар'єри для входу потенційних конкурентів;
- інституційна теорія – вивчає інтеграцію з погляду мінімізації трансакційних витрат та розподілу прав власності;
- виробничо-галузева теорія – інтеграція є інструментом організації прибуткового бізнесу;
- теорія динамічних порівняльних переваг – розглядає інтеграцію з позицій адаптації до життєвих циклів продуктів і технологій;
- теорія корпоративних фінансів – інтеграція впливає на ефективність фінансових потоків і капіталізацію компанії.

Як вже зазначалось, інтегровані компанії створюються з метою забезпечення їх ефективного функціонування і розвитку, швидкого реагування на зміни в ринковому середовищі та набуття значних конкурентних переваг. При цьому необхідно забезпечити взаємоузгодженість інтересів підприємств, що входять до її складу.

Інтеграційні процеси у великому аграрному бізнесі часто ототожнюють з диверсифікацією виробництва [7, с. 101]. Але диверсифікація – це одночасний розвиток різних за технологією видів виробництва (обслуговування) або розширення асортименту продукції (послуг).

Отже, відмінність інтеграції від диверсифікації полягає в технологічній послідовності виготовлення кінцевого продукту та товарно-грошових відносинах між бізнес-одинацями інтеграційних об'єднань.

Інтеграція як економічна категорія охоплює широкий діапазон різноманітних явищ і процесів зближення, узгодження діяльності й об'єднання підприємств і організацій з метою пристосування до змін в економічному середовищі, підвищенні результатів господарювання. Поглиблення технологічних, економічних, організаційних та інших зв'язків між сільськогосподарськими і промисловими підприємствами та розвиток агропромислових формувань, які забезпечують раціональне й високоєфективне використання ресурсного потенціалу з поступовим трансформуванням його у виробничий потенціал на основі агропромислової інтеграції набуває вирішального значення у побудові нового, структурно завершеного продовольчого підкомплексу за агробізнесовою схемою.

Створення сучасних інтеграційних аграрних формувань відбувається в контексті розробленого механізму об'єднання учасників агропромислового виробництва в єдину господарську структуру в результаті існування виробничих зв'язків та поєднання технологічних процесів [9]. Об'єднані процеси в аграрній сфері характеризуються поширенням процесів злиття та поглинання компаній за різними схемами, проявляються в різних видах та організаційно-правових формах й викликають багато суперечностей щодо розуміння причин виникнення, сутності, механізму реалізації й наслідків цих тенденцій, а тому залишаються предметом гострих дискусій в наукових, урядових і бізнесових колах.

Агропромислова інтеграція, що супроводжується концентрацією капіталу об'єднання, забезпечує встановлення стабільних виробничо-господарських зв'язків між підприємствами технологічного ланцюга, зниження витрат на одиницю продукції за рахунок збільшення масштабів виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції, створенням умов для диверсифікації виробництва і можливості маневрування ресурсами, зростання проміжного попиту, підвищення ефективності керування, сполучення, узгодження й кооперації господарської діяльності [11].

Як наслідок – незалежність членів інтегрованого об'єднання дає змогу керівництву головного підприємства зосередити увагу на формуванні стратегії розвитку компанії, доведенні завдань виробництва, бюджетуванні, створенні центрів витрат і центрів відповідальності,

запровадженні новітніх технологій виробництва, управління та маркетингу. Поточні проблеми учасників покладаються на дочірні підприємства, керівництву яких надається право щодо прийняття тактичних і оперативних рішень. У разі виникнення проблем хоча б в одного із членів об'єднання усуненням опікується головна компанія. Інші підприємства не втручаються. Проте часто керівництво підприємств-учасників володіє певним пакетом акцій в інтеграційному об'єднанні й зацікавлене в ефективному господарюванні, і саме створення замкнутого циклу виробництва, централізованого управління технологічним процесом виробництва й логістики зміцнює позиції їх на ринку, підвищує рівень фінансової стійкості сприяє формуванню конкурентного статусу та іміджу компаній.

Такий підхід однозначно сприятиме підвищенню рівня відповідальності у працівників, рівня капіталізації самої компанії (організації) та кожного із членів інтегрованої структури.

Окрім цього, протягом останнього часу в Україні впроваджуються заходи, реалізація яких, сприяє підвищенню рівня капіталізації підприємств інтеграційних об'єднань. З набуттям чинності новим Земельним кодексом України комплексно врегульовані відносини власності на землю відповідно до Конституції України, закріплені основи функціонування нового ринкового земельного устрою України, гарантії та забезпечення прав на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави [6]. Для розвитку кодексу прийнято ряд ключових законів України, а саме: «Про землеустрій», «Про оцінку землі», «Про іпотеку», «Про оренду землі» тощо.

Зростання рівня прибутковості підприємств та їх капіталізації забезпечується через зменшення податкового тиску на фізичних осіб та підвищення рівня заробітної плати, що дозволило збільшити купівельну спроможність населення і розширити попит на продукцію АПК.

Впровадження системи іпотечного кредитування, включення вартості землі як капіталу в економічний оборот зумовить розвиток інвестиційних процесів в АПК, зростання фондозабезпеченості та інше.

Але негативним є наявність значного розміру позалегальної вітчизняної економіки, що заважає визначити досконалу форму взаємодії суб'єктів господарювання малого бізнесу. Нині обґрунтовувати її можливо через економію витрат ринкової взаємодії економічних агентів, що мають чітко визначену галузеву структуру і залежать від легальних (правової бази, що гарантувала б фінансово-кредитну підтримку малого бізнесу, податкової системи) та нелегальних (вимагання чиновників, охоронні послуги, вирішення конфліктів) чинників. Наприклад, недосконалість правової бази, що проявляється через вплив неформальних інституцій на господарську діяльність малих підприємств, спри-

яла виникненню інтеграційних угруповань як на горизонтальному рівні, так і на умовах вертикальної інтеграції взаємодії малих і великих підприємств.

Як бачимо, для активізації та прискорення інтеграційних процесів в економіці нашої країни необхідно:

- розробити відповідну законодавчу та нормативно-методичну базу;
  - забезпечити консалтингову, а також суспільну підтримку інтеграційних процесів;
  - удосконалити систему відносин «великі корпорації – держава»;
  - сприяти стратегічному партнерству держави і корпорацій, розробці механізмів державного регулювання діяльності цих структур, а також залученню великих інтегрованих компаній до розробки програмних і прогнозних документів загальнодержавного і регіонального рівнів;
  - удосконалити форми, методи і технології управління в інтегрованих компаніях,
  - поліпшити управлінські взаємодії між суб'єктами господарювання, які входять до складу інтегрованої компанії, досягнення загальних цілей і забезпечення синергетичного ефекту від спільної діяльності;
  - забезпечити ефективне функціонування управляючої компанії, взаємодію менеджменту основної компанії і дочірніх фірм, постачальників і споживачів
- продукції, великих акціонерів і вищого менеджменту тощо.

Отже, недосконалість правової бази країни та значний вплив неформальних інституцій, з одного боку, призводить до росту ризиків при взаємодії малих підприємств та до збільшення трансакційних витрат; з іншого – ставить досить високі бар'єри для входження на ринок малих підприємств, висуває більш жорсткі вимоги до функціонування на ньому. Тому малі підприємства опиняються перед вибором: ліквідуватися чи шукати нові форми взаємодії з іншими виробничо-господарськими структурами на ринку. Саме за таких умов мають створюватися різні типи інтеграційних формувань з метою спільного постачання, виробництва і реалізації продукції для зміцнення свої ринкових позицій та рівня капіталізації шляхом запобігання збільшенню втрат від негативної і нечесної поведінки ринкових агентів та захисту специфічності активів малих підприємств. Водночас це дасть змогу напрацювати певні розробки у системі формальних інституцій, які б стимулювали розвиток малого та середнього бізнесу у країні та допомагали б визначити оптимальну форму взаємодії за наявних умов господарювання.

Як бачимо, в сучасних умовах саме інтеграційні процеси мають сприяти нарощуванню капіталізації компанії та її учасників

Висновки. Отже, інтеграція – процес узгодження діяльності й об'єднання підприємств і організацій з метою підвищення рівня капіта-

лізації та результатів господарювання. У великому аграрному бізнесі інтеграція може змінити ринкове середовище, обмежити можливості й свободу діяльності суб'єктів господарювання, контролювати місця купівлі чи збуту продукції та вільну конкуренцію між економічними суб'єктами. Звісно, контроль за інтеграційними процесами має здійснювати держава. Окрім цього, недопускати можливості створення й панування монопольних компаній та об'єднань в аграрній сфері.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Авдашева С. Акционерный и неимущественные механизмы интеграции в российских бизнес-группах / С. Авдашева, В. Дементьев // Российский экономический журнал. – 2000. – № 1. – С. 13-27.
2. Аналіз стану та концептуальні напрями розвитку аграрного ринку України / [Ю.С. Коваленко, І.В. Охріменко, І.М. Зеліско та ін.]. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 122 с.
3. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: ідентифікація і мотиви здійснення / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 40-54.
4. Булеев И.П. Некоторые вопросы капитализации экономики предприятий / И.П. Булеев // Развитие национальной промышленности в современном контексте: приоритеты, проблемы, регулирование: тезисы доп. і повідом. Міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 19-20 жовт. 2009 р.): у 2 т. / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2009. – Т. 1. – С. 188-191.
5. Винслав Ю. Развитие интегрированных корпоративных структур в России / Ю. Винслав, В. Дементьев, А. Мелентьев, Ю. Якутин // Российский экономический журнал. – 1998. – № 11-12. – С. 27-41.
6. Козоріз М.А. Роль і функції капіталізації в забезпеченні економічного розвитку суб'єктів господарювання / М.А. Козоріз // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 42-48.
7. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві: моногр. / Ю.О. Нестерчук. – Умань: Сочинський, 2009. – 372 с.
8. Портер М. Конкуренція / М. Потрер; пер. с англ. – М.: Вільямс, 2005. – 608 с.
9. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва / за ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 1999. – 532 с.
10. Самсонова Я.О. Правові засади розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва як основного напрямку державної аграрної політики України [Електронний ресурс] / Я.О. Самсонова // Теорія і практика правознавства. – 2014. – Вип. 2 (6). – Режим доступу: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2014/17.pdf.
11. Шевченко Н.В. Роль і функції капіталізації в забезпеченні ефективного розвитку промислових підприємств / Н.В. Шевченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 1 (80). – С. 101-105.
12. Якутин Ю. Концептуальні підходи к оцінці ефективності корпоративної інтеграції / Ю. Якутин // Российский экономический журнал. – 1998. – № 5. – С. 71-81.
13. Компанія Ukrlandfarming [Електронний ресурс] : [веб-сайт]. – Режим доступу: http://www.ulf.com.ua/ru/our_business/cattle_meat/cattle/.